

Posudek bakalářské práce

Název práce: Postoj k eutanazii u pracovníků v zařízeních paliativní péče

Autorka: Lenka Poštová

Posudek zpracovala: PhDr. Hana Janečková PhD., Evangelická teologická fakulta UK, 3. lékařská fakulta UK

Předložená bakalářská práce se zaměřila na téma velmi obtížně uchopitelné a zároveň v současné době často na nejrůznějších úrovních diskutované. Po formální stránce, a pokud nezkoumáme jednotlivé detaily, splňuje zadané požadavky a dělá dobrý dojem. Detailnější studium však přináší rozpaky, a to jak co do některých formálních náležitostí, tak co do obsahu, který je výrazně poznamenán zejména nízkou jazykovou kulturou prostupující celou práci, nedůsledností a rozporuplností vyslovených tvrzení.

Autorka jakoby od samého počátku nedokázala zřetelně odlišit rozdíl mezi paliativní péčí a eutanázií. Pokud píše na s. 5, že paliativní péče je jednou z nejstarších ošetrovatelských disciplín, je nezpochybnitelná, je součástí úcty k důstojnosti člověka, nemůže hovořit o zastáncích paliativní péče jako protikladu k zastáncům eutanázie (s.3). Vnímá snad autorka eutanázii jako nejintenzivnější formu paliativní péče? Domnívá se, že vyslyšení pacienta, který volá po eutanázii je nejlepší formou paliativní péče? Na tyto otázky dostává autorka odpovědi od svých respondentů v závěru svého výzkumu. Hlubší reflexe souvislostí mezi paliativní péčí a eutanázií v teoretické části práce i v jejím závěru chybí.

O potřebě více probádat obsah pojmů paliativní a hospicová péče svědčí také jistá nepřesnost při popisování organizačních forem paliativní a hospicové péče, které v podstatě nerozlišuje (autorka v kapitole 1.3. nepřesně hovoří o formách paliativní péče).

Téma eutanázie autorku zajímá z osobních důvodů, které ji přivedly blíže k postoji, schvalujícímu eutanazii. Když definuje a vysvětluje různé aspekty paliativní/hospicové péče opírá se o několik zásadních zdrojů, k nimž patří starší i novější výzkumy a literatura. Pojmu eutanázie věnuje celou druhou kapitolu, celkem pět stran, zabývá se historickými souvislostmi, definicí, formami eutanázie. Jde o podstatnou část bakalářské práce, která po obsahové stránce zahrnuje důležité body. Analýza ji dovede k závěru, že v některých situacích nemá smysl uměle prodlužovat život a z toho odvozuje, že by se mělo uvažovat o eutanázii. To je ovšem až příliš velké zjednodušení. Až příliš snadno dospívá k názoru, že navzdory kvalitní paliativní péči může být utrpení příliš veliké a myšlenka na eutanázii zcela přiměřená. Doslova říká „mělo by se začít uvažovat, zda by v některých situacích nebyla eutanázie opravdu namístě“ (s. 12). Odkazuje na zastánce eutanázie, kteří poukazují na ukončení bolesti a utrpení, na právo pacientovy volby, na možnost vybrat si místo a čas smrti. Prezентuje hlasy reprezentující souhlas či nesouhlas s legalizací eutanázie mezi lékaři, právníky a politiky. Proč mapovala názory právě těchto profesních skupin, není zdůvodněno. Jistým problémem vzhledem k povaze bakalářské práce může být skutečnost, že se jednoznačně staví na stranu těch, kteří souhlasí a podporují eutanazii. Vidí zde prostor pro svobodné rozhodnutí osoby strádající krutými bolestmi. Domnívá se, že eutanázie by byla vhodnější způsob odchodu z tohoto světa než drastická sebevražda, kterou trpící lidé někdy spáchají. Oporu pro svůj názor nachází autorka v profesoru Pařkovi (jehož jméno zní správně Pařko, nikoli Pařka). Je ale diskutabilní, když jako zdroj zde uvádí odkaz na server novinky.cz a zmiňuje tzv. "rumburský skandál", aniž

by vysvětlila jeho podstatu. Lze říci, že ke zdařilejším částem práce patří kapitola 3 Eutanázie a paliativní péče, která se zabývá problematikou práva na život a práva na smrt, autonomií při rozhodování člověka a otázkou důstojné smrti. Jsou zde i odstavce věnované problematice předem vysloveného přání, v němž ovšem autorka ve shodě s některými odborníky vidí již krok k zavedení eutanazie.

V praktické části bakalářské práce je stanoven cíl, popsán zkoumaný vzorek, metoda sběru dat. Jeden z cílů výzkumu není dobře formulován. Autorka totiž nemůže pomocí dotazníku popsat kvalitu paliativní péče, ale může nanejvýš zjistit názor svých respondentů na tuto kvalitu. Škoda, že mezi uvedenými hypotézami nenajdeme tu, s níž autorka přišla během svého teoretického bádání – totiž že pohled člověka na eutanázii ovlivňuje osobní zkušenost s těžkým umíráním někoho blízkého, a také v médiích zveřejňované názory lékařů. Tímto směrem autorka nezaměřila autorka žádnou ze svých otázek.

Pokud jde o soubor respondentů, autorka uvádí, že oslovila zaměstnance všech zařízení paliativní péče. Bohužel není přiložen jejich seznam ani není uvedeno, jaký byl počet těchto zařízení a o jaká zařízení šlo. Výsledky autorka zpracovává převážně popisnou metodou. Přesto dospívá, a to zejména díky svým otevřeným otázkám, k zajímavým závěrům, které se týkají např. předpokladů zlepšení kvality paliativní péče nebo silné přesvědčení personálu o nutnosti dát pacientům trpícím nevyléčitelnou nemocí šanci zemřít. Odpovědi respondentů na otevřené otázky lze považovat za to nejcennější, co průzkum přinesl, a sama autorka možná jejich význam a smysl málo docenila a nevěnovala jim takovou pozornost, jakou by si zasloužily.

Je třeba ocenit snahu autorky o diskusi svých výsledků. Ovšem způsob, kterým je diskuse vedena, není přínosný a nikterak neosvětluje závěry, ke kterým dospěla. Hlavní příčinou je jazyk, přesněji řečeno nedostatečná obratnost při formulování závěrů a jasném vyjádření myšlenek, a také problematické užívání gramatické vazby. Některé pasáže se tak stávají skutečně nesrozumitelnými. Ačkoli data, která autorka ve svém výzkumném šetření získala, lze považovat za hodnotná, dokázala z nich, bohužel, vytěžit jen velmi málo.

Dovolím si nyní uvést příklady zcela konkrétních nedostatků, s nimiž se v práci setkáváme.

Autorka se snaží pracovat s prostudovanou literaturou, cituje z nejrůznějších zdrojů, často ovšem poněkud nedůvěryhodných (Blesk, aktuálně.cz, vyplňto.cz). V řadě případů je odkaz nepřesný (např. odkaz Svatošová 2010 není možno dohledat na uvedené webové adrese; odkaz Skála, Bohumil není jediným autorem doporučených postupů; Strategie paliativní péče Vlády ČR není v seznamu literatury uvedena vůbec, navíc Vláda ČR tuto Strategii nepřipravila ani dosud neschválila; odkaz Cesta domů, 2013 s. 1 ani odkaz Cesta domů 2015 nejsou v seznamu literatury, stejně tak odkaz ČTK 2014 nebo BBC 2014; dále odkaz v textu na s. 22 - Mach a Prudil in Medical Tribune, 2013 - nemá odpovídající citaci v seznamu literatury; chybí zde i odkaz Brázdil, Vojtěch; chybí rovněž odkaz na publikaci Bartoň a kol. 2013, Moravcová 2014, Čihák a Kalenská 2014). Podezření budí citace v textu, které zní Česká televize 2006, která opět chybí v seznamu literatury). V seznamu literatury nejsou citace jednotlivých zdrojů (pokud jde o pořadí údajů) uvedeny jednotným způsobem.

V textu jsou nepřípustné gramatické chyby, např. na s. 5 – cílemi místo cíli; s. 18 – někteří ji dokonce provedli samy (místo sami); podobně na s. 44 „...ale samy by o ní, být v situaci svých pacientů, mnoho z těchto lékařů uvažovalo.“ ; s. 23 – médiemi; potíží jsou předložkové vazby např. v sousloví na s. 16 „rozdělení přímá eutanazie a nepřímá

eutanazie“ – chybí předložka (na přímou e. a nepřímou e. Není důvod psát v následující větě v obecných pojmech přímá a nepřímá eutanazie velké písmeno P. Nevhodná předložková vazba je i ve větě "Jako asistovaná sebevražda se také považuje" (s. 17) - lépe : Za asistovanou sebevraždu se považuje.... Na s. 27 je gramaticky nesprávná vazba "jako příslušníku svému rodu" (správně musí být jako příslušníkovi svého rodu). Věta na s. 30 "...se dostal do takového stavu, ve kterém nebude schopen vyslovit souhlas nebo nesouhlas předem vyslovit. " je pravděpodobně neúplná. Často chybí čárky před výrazy a to (s. 6, s. 10), a proto (s. 2, 57).

Text často přechází k neodbornému vyjadřování: v odborném textu např. nelze o lékařích použít lidový výraz „doktoři“. Nedostatečně profesionální jsou též formulace "mnoho lidí dělá rozdíl" "hlavně lidé pracující ve zdravotnictví", "někteří říkají", "někteří filosofové tvrdí" (s. 16), „již několik lidí“ (s. 21) - jde o nepodložená nebo nepřesná tvrzení o lidech obecně, která do odborného textu nepatří (byť s odkazem na BBC, který ovšem navíc není uveden v přehledu použité literatury). Nesystémové je rovněž užívání (či neužívání) titulů a křestních jmen u citovaných autorů (chirurg Prof. Pavel Pafko, ředitelka Iva Holmerová, doktor Kotík, JUDr. Pavel Šámal PhD, právník Milan Hamerský, právník Prudil, mgr. Ingrid Štegmannová, Jana Štéblová, Dis., paní Seidlová, paní Náhlíková nebo dokonce paní Jana).

Některé formulace jsou nejednoznačné, např. ... nakolik je méně aktivní odpojení přístroje než píchnutí injekce (co má autorka na mysli, když hovoří o méně aktivním odpojení přístroje? - jde o menší aktivitu nebo menší hodnotu?). Podobně věta "Jedním z důvodů, proč jsou lékaři proti, je samozřejmě jejich přesvědčení, že paliativní péče je u nás velmi kvalitní a proto není potřeba,..." na s. 19 (lékaři jsou proti paliativní péči, protože je velmi kvalitní a není tudíž potřeba?). Na s. 20 není jasné, co myslí autorka slovy "...ponechat současný stav eutanazie" (že se v ČR ve skutečnosti ilegálně realizuje? nebo že se naopak neoprávněně nedělá a lidé umírají v utrpení?) .

Na s. 17 jsou nepřesné formulace, týkající se zemí, v nichž je povolena asistovaná sebevražda. Zdá se, že v celém odstavci není rozlišena asistovaná sebevražda a eutanazie. Navíc text nediferencuje mezi státními celky (Švýcarsko, Německo) a státy, které jsou pouhou součástí federace (Montana, Oregon...).

Na s. 59 nedává smysl věta „Veškeré potřebné informace v podobě vyplněných dotazníků jsem získala pomocí elektronické podoby.“ A dále na stejné straně věta „Otázky 8. a 9. se zabývaly tím, zda by pacient uvažoval o eutanazii v případě, že on sám by trpěl nevléčitelnou a zda by byl schopen svému blízkému člověku povolit eutanazii od odborníka, kdyby také trpěl nevléčitelnou nemocí.“ vypadá tak, jakoby si ji autorka po sobě ani nepřečetla (Přece se neptala pacientů, ale respondentů, a neptala se na to, zda by respondent eutanazii povolil, ale zda by vyhověl jeho žádosti). Podobně na s. 60 je naprosto nesrozumitelně formulovaná věta „Nejvíce překvapující zjištění je, že kladná odpověď lékařů s odpověďmi z mého dotazníku je rozdíl až o 26%.“

Řečnické otázky jako „V případě většiny odpůrců za nemocné má rozhodnout někdo jiný, to správné je?“ do bakalářské práce vůbec nepatří. Jakoby autorka chtěla přesvědčit čtenáře, že její pravda je tou jedinou. Naopak názor, že autonomie člověka může být důvodem pro eutanazii, ke kterému se autorka otevřeně hlásí, se jeví jako značně problematický. Zdá se, že přinejmenším nedomýšlí veškeré psychologické, sociální, filosofické, etické a náboženské aspekty autonomie člověka, zejména autonomie jeho rozhodování v otázce vlastní smrti.

Závěr: Práce se týká náročného a velmi aktuálního tématu, ale autorce se nepodařilo uchopit je v plné šíři a hloubce. Její závěry se do značné míry opírají o její osobní zkušenosti a z velké části též o sdělení, která zachytila v českých médiích. Postoje české veřejnosti (lidí) zobecňuje na základě nedostatečně důvěryhodných a reprezentativních výzkumů. Její vlastní výzkum má nesporné kvality, ale jeho výsledky, jejich diskuse a závěry jsou formulovány nepřesvědčivě a nejasně. Velké nedostatky shledávám v úrovni jazykového vyjadřování a v práci se zdroji a literaturou. Bude-li práce přepracována s větší pečlivostí a pozorností, bude to ku prospěchu její kvality a budoucího obhájení.

V tuto chvíli však **nedoporučuji** předloženou bakalářskou práci Lenky Poštové k obhajobě.

Hana Janečková

Dne 12.6.2015

Otázky k diskusi:

- 1) Je nějaký rozdíl mezi paliativní péčí a hospicovou péčí nebo jde o synonyma?
- 2) Domníváte se, že česká společnost je dostatečně zralá a připravená na legalizaci eutanazie? Předložte, prosím, argumenty.
- 3) Proč se podle Vašeho názoru relativně vysoké procento zdravotnických pracovníků kloní k legalizaci eutanazie? Proč s tímto názorem souhlasí častěji sestry než lékaři? (s. 20)
- 4) Na s. 20 předkládáte návrh, že by se měla eutanazie trestat mírněji či netrestat vůbec - znáte v ČR případy, kdy lékař provedl eutanázii a byl za to potrestán?